

УДК 37(477.87) "1919/1939"

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ЖІНОК У ЗАКАРПАТТІ (1919 – 1939 рр.)

Дацків Ірина Євгенівна
м.Ужгород

У статті зроблено дослідження становлення і розвитку освіти жінок в Закарпатті (1919-1939 рр.). Виявлені регіональні особливості професійної жіночої освіти: незначну кількість навчальних закладів усіх типів, їх жорстку мадяризацію та чітко виражену конфесійну спрямованість змісту виховного процесу. Визначено роль жіночої професійної освіти у культурно-освітньому розвитку жіноцтва, усвідомлення ним своєї ролі та місця в тогочасному суспільстві, у поліпшенні соціально-економічного і культурного становища кожної закарпатської сім'ї. Виділено напрямки професійної освіти жінок: педагогічний, медичний, комерційний, кравецький, ткацький, килимарський, пекарський, аграрний та ін.

Ключові слова: професійна освіта, жіноча освіта, Закарпаття, педагогічний напрям, медичний напрям, комерційний напрям.

Соціальне, економічне та політичне становище жінки у суспільстві протягом багатьох століть було глобальним питанням. Зміни у свідомості суспільства щодо жіночої проблеми відбувалися повільно. Спроможність жінки вирішувати важливі суспільні та життєві проблеми, опанувати знання та професійні навички була доведена завдяки розвитку технічного прогресу. Важливою умовою гідного становища жінки в суспільстві стала освіта, в тому числі й професійна.

За останні роки в Україні прийнято ряд нормативно-правових актів, що спонукають до вивчення історичних традицій професійної освіти: закони України "Про освіту" (1991 р.), "Про вищу освіту" (2014 р.), "Про професійно-технічну освіту" (1998 р.), Національна стратегія розвитку освіти на 2012-2020 рр., Концепція розвитку професійно-технічної освіти в Україні (2006р.), положення Національної доктрини розвитку освіти (Україна XXI століття) та ін. Реформування професійної освіти в Україні вимагає об'єктивного глибокого аналізу історико-педагогічних аспектів усіх складових

професійної освіти у різних регіонах України, зокрема у Закарпатті.

Проблеми сучасної жіночої освіти хвилюють сучасних педагогів. У розвідках О. Аніщенко прослідковано особливості розвитку різних рівнів освіти жінки на етнічних українських теренах у межах царської Росії. Предметом наукових студій В. Добровольської стала жіноча освіта південноукраїнського регіону (1901–1910 рр.). Напрацювання Л. Єршової характеризують розвиток жіночої освіти на Волині (кінець XVIII – початку XX ст.). Вища жіноча освіта є предметом наукових пошуків І.Малинко. З.Нагачевська прослідкувала генезу навчання і виховання західноукраїнського жіноцтва (др. пол. XIX – поч. XX ст.), у роботах Т.Шушари зроблено аналіз стану навчальних закладів для жінок півдня України (XIX – поч. XX ст.), тощо.

Історичні аспекти регіонального розвитку освіти в Закарпатті розкрито у дослідженнях М.Болджара, М.Вегеша, Г.Вереша, В.Гарагонича, І.Гранчака, Д.Данилюка, С.Жупанина, М.Зимомрі, В.Ілька, П.Лизанця, М.Макари, О.Ороса, Г.Павленка, В.Палька, І.Попа, С.Федаки, В.Химинця, В.Худанича та ін.

Педагогічні особливості регіонального розвитку освіти в Закарпатті розкрито у дослідженнях М.Баяновської, О.Бенци, В.Гомонная, Д.Демчилі, А.Ігната, М.Кляп, М.Кухти, І.Небесника, Г.Розлуцької, В.Росула, Т.Росул, О.Фізеші, П.Ходанича, О.Яцини та ін.

Аналіз історико-педагогічних досліджень свідчить, що до усвідомлення необхідності освіти жінок суспільство прийшло лише наприкінці XVIII — на початку XIX ст. На цей час по всій території сучасної України склалися історичні передумови для відкриття професійних жіночих закладів і входження їх до офіційної системи освіти: піднесення соціально-економічного розвитку, що збільшило вимоги до освіти громадян, в тому числі і жінок; реформи в галузі освіти на початку XIX ст.; створення мережі жіночих навчальних закладів як надійного інструменту державної політики

[13, с.63].

На західноукраїнських землях періоду їх входження до складу Австрійської, та з 1867 р. – Австро-Угорської імперії жіноча освіта пройшла шлях від спільного парафіяльного елементарного навчання хлопчиків і дівчат, поодиноких окремих монастирських шкіл та нечисленних світських жіночих пансіонатів кінця XVIII – першої половини XIX ст. до розгалуженої мережі навчально-виховних закладів державно-громадського і приватного характеру початку XX ст., жіноча освіта стала головним чинником освітнього й культурного розвитку представниць найбільших етнічних груп – української, угорської, єврейської та ін. [5, с.1].

Метою нашої статті є на основі аналізу наукових та архівних джерел дослідити становлення і розвиток освіти жінок в Закарпатті (1919 – 1939 рр). Завданнями дослідження є виявити регіональні особливості професійної жіночої освіти та розкрити роль навчальних закладів у розвитку жіночого шкільництва.

Педагогічний словник тлумачить поняття „жіноча освіта” або „освіта жінок”, як самостійна галузь освіти, виникла у зв'язку з нерівноправним положенням жінки в суспільстві [15, с.374].

Таким чином, підкреслюється, що освіта жінок має свої особливості, щось відмінне від чоловічої освіти або освіти взагалі. І, дійсно, до початку XX століття чоловіча і жіноча освіта відрізнялися, що було обумовлено становищем обох статей у суспільстві.

Незважаючи на поширення передових поглядів на жінку як повноправного члена суспільства у XIX ст., побутувала думка про те, що жінка, перш за все, повинна виконувати роль матері, дружини, яка допомагає чоловікові, опікується домашнім господарством і виховує дітей, тобто є тільки додатком до чоловіка. Тому і освіта жінці не потрібна, а якщо й потрібна, то тільки для того, щоб вміти спілкуватися з потрібними для чоловіка людьми. Тим більше, що досі побутувала думка, що жінка – це істота другого ґатунку: в силу своїх природних властивостей вона неспроможна піднятися до рівня чоловіка – ані здобути належну освіту, ані вирішити будь-яку серйозну проблему.

Під професійною або фаховою освітою жінок розуміємо підготовку у навчальних закладах і жіночих та із спільним навчанням дівчат і хлопців фахівців різних рівнів кваліфікації для трудової діяльності у сферах освіти, науки, а також у промислово-господарському комплексі [1, с.186].

Період австрійського (австро-угорського) правління освіта місцевого населення в Закарпатті перебувала на низькому рівні. Урядова статистика за 1900 р. показує, що читати і писати вміло тільки 6,3 % русинів чоловіків і 3,5 % жінок. Проте ще проблемнішим було питання вчительських кадрів. Закарпатська школа австрійсько-угорського періоду представляла 5-6 хлопчиків в убогій хаті, яких малограмотний дяк навчав релігійним співам або читанню "Псалтиря" або "Молитвослова". [2, с.80].

Навчальні заклади, у яких могли здобувати освіту жінки представлені монастирськими, світськими приватними навчальними закладами та курсами для підготовки жінок-учителів. В австро-угорський період у ній переважали державно-громадські та приватні початкові школи нижчого і вищого типів та доповнюючі курси для дівчат.

Перший в Ужгороді навчальний заклад для жінок із священницьких родин заснував єпископ Іван Пастелі в 1875 р. Новий навчальний заклад "Інститут виховання дівчат" мистив у своїй структурі інтернат священничих сиріт, народну школу і дівочу горожанку. Для інтернатських і шкільних потреб тоді мали 24 убикації. Інтернатом, розміщеним в єпископській резиденції, опікувалися Сестри Василіянки з Галичини. Навчальний заклад вважався престижним. Кількість учениць, яка в 80-х роках була 100-120, у 90-х зросла до 250 учениць [10, с.5].

Перша громадська жіноча семінарія була відкрита в Ужгороді в 1902 р. на базі чоловічої семінарії єпископом Юлієм Фірцаком в будинку дівочого закладу, який складався із горожанської школи та інтернату (1875 р.). Міністерство культури і народної освіти цього ж року постановою № 90376/902 надало навчальному закладу права публічності. Хоча будинок тимчасово задовольняв потреби, але далі не міг відповідати вчительській семінарії. Навчальних приміщень не вистачало, залів для малювання і ручних робіт не було, розміщення кабінетів неможливе, санітарно-гігієнічним по-

требам не відповідає. За єпископським наказом семінарські приміщення були частково розширені. Наше зацікавлення викликають шляхи вирішення матеріальних проблем семінарії: проведення акції під патронатом Ексцеленція Александра і залучення коштів церкви, громади та меценатів, завдяки чому добудували ще один поверх з мансардою [10, с.6].

Учительська жіноча семінарія була створена на базі підготовчих навчальних закладів, що раніше функціонували у тому ж приміщенні: чотирикласова народна, чотирикласова горожанська і однокласова промислова школа. Вони були засновані ще у 1875 р. єпископом Іоаном Ковачем Пастелієм. Учительська семінарія до 1.09.1912 р. була лише двокласовою інституцією, тому іспити учительської зрілості відбувалися в ній лише кожного другого року. У процесі розвитку вона стала чотирикласовою, а з 1.09. 1939 р. – п'ятикласовою.

У подальшому вчительська жіноча семінарія і сама стала основою для відкриття ліцею, 1 клас якого був організований у 1938 р.

Сучасники вважали, що діяльність учительської семінарії "благодатно впливала на рівень інших подібних шкіл і завдяки цьому для дівчат вона стала вогнищем і розсадницею культури. Інституція служила не лише для того, щоб у ній здобували освіту учительки, але щоб у ній дівчата отримували виховання..." А мету створення навчального закладу визначали як "виховати для народу вихователів! ... Щоб таким чином разом з іншими прийняти активну участь у конструктивній роботі всієї держави" [8, с.13].

Фінансування від держави учительській семінарії отримали тільки в 1909 р., коли єпископати латинського і грецького обряду дійшли згоди з міністерством і це зумовило видання Статуту, який окреслював права влади і зобов'язання семінарії. Головною умовою було: прийняти державний навчальний план, вимоги до екзаменів і допустити до іспитів державного комісара [2, с.85].

Звіти учительської жіночої семінарії свідчать, що на першому році вивчали такі предмети: релігію, угорську, німецьку мову, історію, географію, природознавство, хімію, математику, співи, потім додалися руська мова, чеська мова та ін. Для навчання використовували підручники: І.Панькевич: "Грамматика руської мови для молодших класів середніх та горожанських шкіл", О.Бокшай "Наука про віру для учительських семінарій", А.Іванцов: "Всесвітня історія для середніх шкіл", І.Верхратський "Зоологія для нижчих класів середніх шкіл", хімія Е.Шварг "Неорганічна хімія і технологія" тощо. На другому році навчання доповнювалося вивченням фізики, педагогіки та психології за підручниками А.Волошина. За третьому вивчали методику викладання за підручниками А.Волошина, літературу за О.Барвінським та конституцію за Й.Пекаржем, А.Маркушем. На четвертому році навчання додавалася історія педагогіки авторства А. Волошина [9, с.7-9].

За згодою Міністерства культури і народної освіти на кошти Мукачівської міської управи та мецената Я. Недецеї в 1914 р. була відкрита "Мукачівська мадярська королівська державна народошкільна семінарія". Підставою для навчання у семінарії були наявність у абітурієнта музичного слуху, "метричного випусу" (про народження), свідоцтва про закінчення горожанки або 4 класів гімназії. Навчання відбувалося у складних умовах військових дій Першої світової війни. На угорській мові навчання першим семінаристам забезпечили два викладачі Я.Сонді та І.Молнар. Діти вивчали арифметику, фізику, геометрію, зоологію, історію, літературу, угорську мову, каліграфію, співи і музику тощо. У складних умовах навчальний заклад працював до осені 1918 р. Політичні зміни позначилися на організації діяльності всіх навчальних закладів у Закарпатті, включаючи і Мукачівську учительську семінарію.

На поч. XX ст. Чехословаччина була найбагатшою центральноєвропейською республікою. Після приєднання в 1919 р. Закарпаття до Чехословацької Республіки регіон отримав потужне фінансування. Демократичний уряд ЧСР сприяв розвитку культури й освіти у Підкарпатській Русі (Точасна офіційна назва Закарпаття). Особисто сприяв розвитку закарпатської освіти президент ЧСР Т. Масарик. За сприяння президента на Підкарпатській Русі збудовано приміщення для шкіл у кожному селі, людей з освітою майже подвоїлася. На Закарпатті в кінці 30-х років працювала значна кількість учителів, фахівців творчих професій, учених і громад-

ських діячів. У кінці 30-х років лише на ниві народної освіти було зайнято понад 2,5 тисячі дипломованих спеціалістів.

На нашу думку, здобутком закарпатського шкільництва чехословацького періоду, можна вважати те, що офіційною мовою навчання у закладах Підкарпатської Русі відповідно до рішення урядової комісії з Академії наук була народна (руська) мова русинів. Після попередніх шести років жорсткої мадяризації та закриття мало чисельних народних руських шкіл це дало потужний поштовх для активізації освіти Підкарпатської Русі, в тому числі і жіночої.

Статистичні дані свідчать, що в середині 20-х років ХХ ст. Професійна освіта ЧСР була представлена 2364 фаховими школами з 461 доповнюючих. Тут навчалося 238.855 учнів, з яких 46.386+167.316 хлопців, 25.233 дівчат. Із загальної кількості учнів русинів є: 1201 хлопців і 64 дівчат, із загальної кількості 24 школи з руською мовою викладання [12, с.126-127].

Гендерне розрізнення студентів учительських семінарій Підкарпатської Русі та ЧСР в цілому показано в таблиці 1. Наведені дані свідчать про те, що в учительських семінаріях ЧСР педагогічну освіту здобувало більше жінок.

Таблиця 1.

Кількісний склад студентів учительських семінарій за 1925 р. [12, с.128].

	Кількість студентів по роках навчання					
	I.	II.	III.	IV.	Разом	Дівчат
1.Мукачево, держ.	21	30	20	28	99	53
2.Пряшево, гр.-кат.	40	37	29	31	137	50
3.Ужгород, гр.-кат. чол.	34	31	14	26	105	-
4.Ужгород, гр.-кат. жін.	30	25	19	18	92	92
Разом	125	123	82	103	433	165
Кількість вихованців у всіх учит. семінаріях у ЧСР	2078	2211	2051	2503	8743	4283

У контексті жіночої професійної освіти наукове зацікавлення викликає медична освіта у Закарпаття. Дослідження І. М. Круківської свідчать, що на території Західної України кін. XVIII – поч. XIX ст. медичну допомогу населенню, крім лікарів та представників народної медицини, надавали цирулики, хірурги, акушерки, повитухи, фельдшери, сестри милосердя та медичні сестри, тобто медпрацівники середньої ланки. Підготовка відповідних фахівців здійснювалась різними шляхами: від індивідуального учнівства до навчання у державних та приватних школах. Організація навчального процесу в спеціалізованих медичних школах у різних частинах регіону відрізнялася. Визначилися три основні напрямки у розвитку фахової медичної освіти середнього рівня: у Галичині функціонували навчальні заклади з підготовки акушерок і хірургів, а також школа медичних сестер; на Волині готували фельдшерів та акушерок; а на Закарпатті та на Буковині готували виключно акушерок [3].

Аналіз архівних джерел дає нам підстави стверджувати, що першим медичним закладом для жінок у Закарпатті можна вважати відкриту в 1890 р. в Ужгороді школу для підготовки бабок-повитух, спочатку з трирічним, а потім з п'ятирічним терміном навчання. У 1995 р. в Ужгороді було споруджено перший акушерський стаціонар на Закарпатті, який став практичною базою для Ужгородської акушерської школи [14].

Варто відзначити, що навчальний курс на поч. XIX ст. включав три основні групи дисциплін: загальноосвітні, медичні або фахові та спеціальні. Проте, підготовка акушерок мала переважно практичний характер. Викладання здійснювалося: угорською або німецькою, а в чехословацький період чеською та, частково, руською (українською) мовами. Навчання здійснювалося за іншомовними підручниками (тобто не українськими). В основному це зумовлювалося кадровим наповненням медичного навчального закладу.

Після приєднання Підкарпатської Русі до Чехословацької Республіки в 1919 р. заклад отримав статус державного і перейшов у підпорядкування Міністерства охорони здоров'я і фізичної культури під назвою "Державна жіноча школа в Ужгороді", а пізніше Національний інститут освіти і професійної підготовки акушерок [16, с.4].

Чехословацький період позитивно вплинув на діяльність навчального закладу (таблиця 2). Як свідчать, архівні документи, Міністерство охорони здоров'я і фізичної культури на державному рівні надавало закладу необхідну допомогу і підтримку. У 1930 р. нові корпуси дали можливість розширити навчальні приміщення, вдосконалити зміст навчання, покращити практичні бази та обладнання медичного закладу.

Таблиця 2.

Детальний огляд курсів, організованих у 1927-1936 рр. [16, с.14-15].

Рік	Мова навчання	Кількість слухачок на початку шк. року	Кількість слухачок на кінці шк. року	Національність				
				чес., словац.	рус., укр.	нім.	угорс.	єврей.
1919	угорс.	5	4	—	—	—	4	—
		14	14	—	—	—	14	—
1920		5	5	—	2	—	3	—
		11	10	1	—	—	9	—
1921		13	13	2	3	—	8	—
		21	21	2	6	—	13	—
1922		35	32	6	13	—	13	—
		38	31	9	10	—	12	—
1923		19	19	3	3	—	13	—
		21	21	3	6	—	12	—
1924		18	19	2	6	—	11	—
		15	16	1	9	—	6	—
1925		18	17	4	5	3	5	—
		14	16	2	11	—	3	—
1926		19	19	3	10	1	5	—
		17	17	3	7	—	4	3
1927		21	22	5	6	—	6	5
		22	22	5	9	1	5	2

1928	підкарпаторуська	16	16	4	9	—	1	2
1929/30		16	16	7	7	—	1	1
1930/31		—	—	—	—	—	—	—
1931/32		25	23	4	17	—	—	2
1932/33		24	23	2	19	—	—	2
1933/34		23	22	2	20	—	—	—
1934/35		24	24	6	17	—	—	1
1935/36		24	24	4	17	—	—	3
1935/36		23	23	8	14	—	1	—

Важливою складовою професійної підготовки закарпатської молоді були фахові школи. Першим комерційним навчальним закладом дослідники вважають засновану в 1915 році Ужгородська торгова школа з українською мовою навчання, яка щорічно набирала 25-30 учнів. Станом на 1927 рік на Підкарпатській Русі існувало 3 торгівельні навчальні заклади: Торговельна академія в Мукачеві (з українськими та угорськими класами); українська двокласова торгова школа в Севлюші та двокласова торгова школа в Ужгороді (з українською і чеською мовами викладання) [6, с.127].

Теоретична підготовка фахівців здійснювалася за курсами: торгівельна наука, товарознавство, торгівельна кореспонденція, стенографія, книговодство, математика. Історія, географія, чеська, руська, іноземні мови, тощо. Практично учні знайомилися із

азами професій й ході навчальних екскурсій на виробництво. Серед об'єктів: хімічна фабрика в Перечині, фірми, що спеціалізувалися на виробництві і продажу тютюну, свічок, спирту; вивчалася діловодство міського нотаріального уряду, окружного суду, філії Підкарпатського, Словенського і Народного банків в Ужгороді; маргарінова фабрики, цегольне, лісове і землеробське господарства навколишніх сіл, полонинське молочарство, робота міської друкарні, електростанції, місцевої станції аеролінії. Найкращі учні отримували можливість ознайомитися з торговельними, промисловими підприємствами, банками, культурними і історичними пам'ятками Праги і Братислави [11, с.11-13].

Кількість жінок, що навчалися у торговельних навчальних закладах Підкарпатської Русі представлено у таблиці 3.

Таблиця 3.

Гендерні особливості фахового шкільництва на Підкарпатській Русі в 1924-1925 році [12, с.126-127].

	клас	хлопців	дівчат	разом	
I. Ужгород а) Держ. торг. академія з руською мовою навчання б)Доповнююча купецька школа	I.	25	12	37	
	II.	14	17	31	
	III.	23	8	31	
	IV.	8	2	10	
	підг. клас	21	—	21	
	I.	19	—	19	
	II.	4	—	4	
Разом		144	29	143	
II. Мукачєво а)Торг. академія з угорською мовою навчання	I.	21	19	40	
	II.	32	3	35	
	III.	24	10	34	
	IV.	11	8	19	
	Разом	88	40	128	
	б) Торг. школа з руською мовою навчання	I.	15	21	36
	II.	17	9	26	
Разом		32	30	62	
III. Виноградєво а)Руська держ. торг. школа	підготовчий клас	16	—	16	
	I.	20	4	24	
	II.	16	1	17	
	Разом	52	5	57	
Всіх разом		84	35	119	

У Підкарпатській Русі професійне навчання ремісників здійснювали фахово-доповнюючі і ремісничо-промислові школи, технічні школи, що готували спеціалістів у різних галузях будівництва, агротехнічні школи, що мали завдання підготувати працівників сільського господарства та ін. Зазначимо, що у ремісничих або як додаткові вивчали 53 види ремесел, а саме: металоковальне, електротехнічне, столярське, взуттєве, кравецьке, будівельне, пекарське, різьбярського, книгарського, токарського, кушнірського, бондарське, м'ясників, фотографів, бляхарів, пекарів тощо [7, с.7].

Функціонували суто жіночі фахові школи для підготовки спеціалістів різних професій: торговельні, промислові з кравецькими відділами, коронкарськими, ткацько-килимарськими, рілльничі, школи ведення домашнього господарства і тощо. Головною метою навчання було дати жінці можливість самій на себе заробити та стати справжньою рівноправною і незалежною громадянкою ЧСР [4, с.9].

Як свідчать дані стану фахового шкільництва На Підкарпатській Русі в 1924–1925 роках місце жінки в професійній освіті Закарпаття міжвоєнного періоду стало більш вагомим (див. табл. 4). В окремих галузях фахової освіти жінки почали переважати.

Таблиця 4.
Стан фахового шкільництва на Підкарпатській Русі в 1924-1925 [12, с.127]

	рік	хлопців	дівчат	разом
Навчальні майстерні:				
1.Ясіня, різьбярська майстерня	підготовчий клас	9	-	9
	I.	3	-	3
	II.	3	-	3
	III.	2	-	2
столярня	II.	7	-	7
	III.	6	-	6
Разом		90	-	90
Разом		30	-	30
2.Севлюш, навчальна металевоковальна майстерня	I.	24	-	24
3.Ужгород, столярська майстерня	I.-IV.	36	-	36
Разом		90	-	90
Кількість доповнюючих купецьких шкіл:				
17 руських		913	-	913
6 мадярських		703	-	703
3 чехословацьких		67	-	67
Разом		1683	-	1683

Підсумовуючи усе вищенаведене робимо такі висновки: професійну освіту жінок у Закарпатті потрібно розглядати як складову усієї системи освіти, що отримала якісний розвиток у міжвоєнний період. Поштовхом до зародження жіночої педагогічної освіти вважаємо проблему кадрового забезпечення освітніх закладів. Проте переважаючий доступ до професійної освіти мали представниці духовенства. Перші навчальні заклади характеризувались закритістю і пріоритетом виховання над навчанням, в них чітко виражена конфесійна спрямованість змісту виховного процесу.

Активізація жіночої професійної освіти відбулася у контексті усіх освітніх процесів і була зумовлена політичними змінами в

краї. Жіноча освіта стала важливим чинником культурно-освітнього розвитку жіноцтва, усвідомлення ним своєї ролі та місця в тогочасному суспільстві, у поліпшенні соціально-економічного і культурного становища кожної закарпатської сім'ї.

Система фахової підготовки охоплювала різні напрямки професійної діяльності жінок: педагогічний, медичний, комерційний, кравецький, ткацький, килимарський, пекарський, аграрний та ін.

Наша стаття не розкриває усіх аспектів аналізованої проблеми. Предметом окремих наукових студій може бути вплив західноєвропейської педагогічної думки на формування змісту професійної жіночої освіти в регіоні та ін.

Література та джерела

1. Аніщенко О.В. Професійна освіта і самореалізація жінок в Україні: історія та сучасність: монографія / Аніщенко О. В. – Ніжин: ТОВ "Наука-Сервіс", 2003. – 251 с.
2. Волошин Августин Коротка історія педагогіки для учительських семінарій / Волошин Августин. – [2-ге вид.]. – Ужгород, 1931. – 88 с.
3. Круківська І.М. Медична освіта на західноукраїнських землях: ретроспектива становлення (XIX – поч. XX ст.) / І.М.Круківська // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім.І.Франка. – 2005. – № 25. – С.194-196. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://eprints.zu.edu.ua/1355/1/05kimzrs.pdf>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
4. Лучишин І. Фахові школи: poradnik для батьків та молоді / І.Лучишин. – Львів : Накладом "Рідної школи", 1930. – 63 с.
5. Маслій Г.М. Становлення та розвиток жіночої освіти на західноукраїнських землях (кінець XVIII–початок XX століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Галина Миронівна Маслій. – Чернівці, 2011. – 23 с.
6. Назар А. Шкільництво на Підкарпатті / А. Назар // Робітничо-селянський календар "Карпатської правди" на 1927 рік. – 1926. – Рочн. III. – С.124-129
7. Приписи для управи, нучованя и надзора при самостояных ремесельных доповняющих (учньовских) школах на Словащинь и Подкарпатской Руси. – 1925. – 48 с.
8. Річний звіт греко-католицького дівочого ліцею, жіночої учительської семінарії і школи вправ в Ужгороді за 1941-42 шкільні роки / Склав Георгій Чургович. – Ужгород, 1942. – 92 с.
9. Річний звіт греко-католицької учительської семінарії дівчат за шкільний рік 1933-1934. – Ужгород: Друкарня ОО.Василіяна, 1934. – 35 с.
10. Річний звіт греко-католицької учительської семінарії дівчат за шкільний рік 1936-1937. – Ужгород: Друкарня ОО.Василіяна, 1937. – 35 с.
11. Річний звіт державної торговельної школи за шкільний рік 1933-1934. – Ужгород: Державна друкарня, 1934. –74 с.
12. Стан фахового шкільництва на Підкарпатській Русі // Учитель. – 1925. – Рочник 6. – № 5-6. – С.124-128
13. Сухенко Т.В. Жіноча середня освіта в Україні (XIX – початок XX ст.) / Т.В.Сухенко // Український історичний журнал. – 1998. – № 5. – С.63-74
14. Перелік подій та фактів з історії медицини та охорони здоров'я, ювілейні дати, які припадають на 2010 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <<http://www.moz.gov.ua/ua/portal/annivers2010>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
15. Педагогический словарь. – В двух томах. – Т.1. – М.: Изд-во Академии педагогических наук, 1960. – 775 с.
16. Nemes V. Státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Užhorodě v 1927-1936 / V. Nemes. – Užhorod, 1937. – 63 s.

В статтє сдєлано дослідження становлення і розвитку образования женщин в Закарпаттє (1919-1939 гг). Виявлені регіональні особливості професійного жіночого образования: незначительное количество учебных заведений всех типов, их жесткую мадяризацию и четко выраженную конфессиональную направленность в воспитательном процессе. Определена роль женского профессионального образования в культурно-образовательном развитии женщин, осознания им своей роли и места в обществе, в улучшении социально-экономического и культурного положения каждой закарпатской семьи. Выделены направления профессионального образования женщин: педагогический, медицинский, коммерческий, швейный, ткацкий, ковродельческий, пекарский, аграрный и др.

Ключевые слова: профессиональное образование, женское образование, Закарпаттє, педагогическое направление, медицинское направление, коммерческое направление.

The article studies the formation and development of women's education in Transcarpathia (1919-1939). We have identified regional features of professional women's education: a few educational institutions of all types, rigid magyarization and distinct confessional orientation of the educational process. We have distinguished the role of women's vocational training in the cultural and educational development of women, the awareness of its role and its place in contemporary society, in improvement of the socio-economic and cultural situation of each Transcarpathian family. The areas of women's vocational education were highlighted: educational, medical, commercial, sewing, weaving, carpeting, baking, agriculture and others.

Key words: vocational education, women's education, Transcarpathia, teaching area, medical area, commercial area.